

İLÂHÎ HİTAP - RUH İLİŞKİSİ

DIVINE ADDRESS- RUH RELATIONSHIP

Mazhar DÜNDAR

Van YYÜ İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi mazhardu@hotmail.com Van/
Türkiye

ÖZET

Arap dilinde "ruh", "ravh", "rih" lafızları nefes, soluk, rüzgâr, esinti, koku (rayiha), rahatlık, gece vakti yürüyüş yapmak gibi manalara gelir. "Ruh" kelimesi, özeldede Allah'ı tanıyıp bilme, Allah'a yönelme ve O'nu sevme kuvvesi manasına da kullanılır. Bu, nefsin ruha nispet edilmesi, tıpkı canın bedene nispet edilmesi gibidir. Yüce Allah'ın veli ve itaatkâr kullarını desteklediği ruh, Allah'ı tanıyıp bilmekle ilgili ruhtur. İlmin, ihsanın, ihlasın, muhabbetin ve Allah'a yönelişin de bir ruhu vardır. Ancak bu ruhlar hususunda insanlar birbirinden çok farklıdır. Kimi insanlar bu manevi ruhun ağır basmasından dolayı ruhani kimlik kazanırken, kimi insanlar ise, yine aynı manadaki ruhlarını kaybettiklerinden hayvan derekesine düşerler. Resulullah(a.s)'a inen Kur'an hitabı muhtelif ayetlerde "ruh" diye nitelendirilir: "İşte sana da, emrimizle, bir ruh (kalpleri dirilten bir kitap) vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi, kendisiyle doğru yola erdirttiğimiz bir nur yaptık. Şüphesiz ki sen doğru bir yola iletiyorsun." (Şura, 42/52) Müfessirler tarafından "ruh" ifadesi; "vahy", "rahmet", "inzal" ve "emr" gibi kelimelerle birlikte zikredilmiştir. Yine "Ruhu'l-Kudüs" tabiri de ilahi hitap ve ilhamla doğrudan ilişkili bir semantiğe sahiptir. Yüce Allah'ın müminleri kendisinden bir "ruh" ile desteklediğini: "Onları kendi katından bir ruh ile desteklemiştir" (Mücadele, 58/12) ayetindeki "ruh" kelimesine rahmet, iman nuru, hidayet, düşmana karşı yardım gibi farklı manalar takdir edilmiştir. İlahi hitap-ilham ilişkisiyle ilgili olarak, "sekine", "ruh", "Ruhu'l-Kudüs" kavramları arasında bir ilişki söz konusudur. Metafizik âlem ile fiziki âlem arasındaki vasıta ya vahiy veya ilhamdır. Bu ilahi feyzin taşıyıcı unsuru melekler olup, ilahi hitabın muhatap ile buluşması hali ise, "vahiy kaplama hali" dediğimiz "sekine" olarak telakki edilir. Bu bildiride "ilahi hitap", "ruh", "sekine", "Ruhu'l-Kudüs", "emr", "rahmet" ve "inzal" kavramları arasındaki ilişkiler ele alınıp değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: İlahi Hitap, Ruh, Cebrail, Sekine, Hikmet

ABSTRACT

In the Arabic language, "spirit", "rah", "rih" means breath, pale, wind, breeze, smell (fragrance), comfort, The word "soul" is also used to mean knowing Allah, turning to Allah and loving Him. This is the relative proportion of the 'nafs', just as the proportion of the body to the body. The spirit that Almighty Allah supports parents and His obedient servants is the spirit of knowing Allah. There is a spirit of divine, benevolence, conversation, and orientation towards Allah. However, people in these spirits are very different from each other. While some people acquire spiritual identity due to the heavy pressure of this spiritual soul, some people fall to the animal level because they have lost their souls in the same spirit. The Qur'anic address to the Prophet (pbuh) is described as "soul" in various verses: "And thus We have revealed to you an inspiration of Our command. You did not know what is the Book or [what is] faith, but We have made it a light by which We guide whom We will of Our servants. And indeed, [O Muhammad], you guide to a straight path" (Surah, 42/52) Expression of "soul" by the commentators; "revelation", "mercy", "inzal" and "order". Again, the phrase "Ruhu'l-Kuddus" also has a semantics directly related to divine appeal and inspiration. Different meanings have been appreciated, such as the mercy of the "soul", faithfulness, guidance, and help against the enemy, that Allah Almighty supports believers with a "spirit" from His own: "He has supported them with a soul from his own side". (Mücadele, 58/12) There is a relationship between the concepts of "sakinah", "soul", "Ruhu'l-Kuddus" in relation to the divine appeal-inspiration relationship. The means between the metaphysical realm and physical realm is either revelation or inspiration. The carrying element of this divine funeral is the angels, and the state of meeting with the divine addressee is considered as "sakinah" which we call "revelation covering state". In this declaration, the relations between the concepts of "divine address", "spirit", "Ruhu'l-Kuddus", "order", "mercy" and "inzal" will be evaluated.

Keywords: Divine Greetings, Spirit, Gabriel, Wisdom

1.GİRİŞ

Arap dilinde "ruh", "ravh", "rih" lafızları nefes, soluk, rüzgâr, esinti, koku (rayiha), rahatlık, gece vakti yürüyüş yapmak gibi manalara gelir. (İbn Kuteybe, 2014: 485)

"Ruh" kelimesi, özelde Allah'ı tanıyıp bilme, Allah'a yönelme ve O'nu sevme kuvvesi manasına da kullanılır. Bu, nefsin ruha nispet edilmesi, tıpkı canın bedene nisbet edilmesi gibidir. Yüce Allah'ın mümin, salih, ihlaslı, âlim ve veli kullarını desteklediği ruh, Allah'ı tanıyıp bilmekle ilgili ruhtur. Bu sebeple, insanlar arasında, "*filanca da ruh vardır, filanca ruhsuzdur*" gibi ifadeler kullanılır ve "*ruhsuz*" diye nitelendirilen kişi, içi boş manasına gelmektedir.

İlim ve irfanın, ihlas ve samimiyetin, takvanın, muhabbetin ve Allah'a yönelişin de bir ruhu vardır. Ancak bu ruhlar hususunda insanlar birbirinden çok farklıdır. Kimi insanlar bu manevi ruhun ağır basmasından dolayı ruhani kimlik kazanırken, kimi insanlar ise, yine aynı manadaki ruhlarını kaybettiklerinden hayvan derekesine düşerler. (İbn Kayyim el-Cevziyye, 2004: 268)

Resulullah(a.s)'a inen Kur'an hitabı muhtelif ayetlerde "*ruh*" diye nitelendirilir:

وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ " *İşte sana da, emrimizle, bir ruh (kalpleri dirilten bir kitap) vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi, kendisiyle doğru yola eriştireceğimiz bir nur yaptık. Şüphesiz ki sen doğru bir yola iletiyorsun.*" (Şura, 42/52)

Bazı müfessirler "*رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا*" ifadesini emrimizden bir vahiy veya emrimizden rahmet olarak şeklinde açıklamışlardır. (Taberi, 1984: XI/163)

Yine insanın yaratılışı ile ilgili olan ayetlerde "*ruh*", Yüce Allah'a nisbet edilmiştir:

" *Hani, Rabbin meleklerle şöyle demişti: "Muhakkak ben çamurdan bir insan yaratacağım. Onu biçimlendirip ona ruhumdan üflediğim zaman derhal ona secdeye kapanın!"* (Sad, 38/71–72)

Yani Meleklerle, insan olarak biçimlenmiş olan Hz. Âdem'e "*ruh*" üflendikten sonra secde etmelerinin emredilmesi; Hz. Âdem'in bedeninin, üflenene "*ilahi ruh*" sonucu, meleklerden secde etmelerinin istenmesinin de gerçekte "*ruh*" için olduğu anlaşılmaktadır.

Kur'an'ın muhtelif ayetlerinde "*ruh*" kelimesinin ilahi emir, vahiy ve vahyin nüzülü ile ilgili olarak kullanılması, ayrıca Yüce Allah'ın insanoğlunu yaratma safhasında kendi ruhundan üflemesi: "*وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي* *Ona ruhumdan üflediğim (zaman)*" (Hicr, 15/29; bkz. Secde, 32/9; Sad, 38/72);

Hz. İsa'nın "*Ruhullah*" diye nitelendirilmesi: "*وَرُوحٌ مِنْهُ* *O'ndan bir ruhtur*" (Nisa, 4/171);

Hz. Meryem'e "*ilahi ruh*"un üflenmiş olması: "*فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا* *Ona ruhumuzdan üflemiştik*" (Enbiya, 21/91; bkz. Tahrim, 66/12);

Ve bütün bunlardan ayrı olarak: "*وَيَسْئَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا* *Sana ruhtan sorarlar. De ki: "Ruh, Rabbin emrindedir. Size ilimden pek az bir şey verilmiştir"* (İsra, 17/85) denilmiş olması, "*ruh*" kelimesinin Kur'an'daki anlam alanının müşkil olduğunu göstermektedir.

Nitekim bazı müfessirler de ruh kelimesinin geçtiği ayetleri izah ederken bu lafzın Kur'an'da canlı varlığın ruhu, Cebrail (a.s.), vahiy, rahmet, emir, rüzgâr, hayat olmak üzere farklı manalara karşılık geldiğini ifade etmişlerdir. (İbn Cevzi, 1985: 321–324) Burada ilahi hitap– ruh ilişkisi bağlamında "*Ruhu'l Kudüs*", "*ruh*", "*emr*", "*ilim*", "*hikmet*", "*sekine*" kavramları ve bu kavramlar arasındaki ilişkiler üzerinde durulacaktır.

2. RUHU'L KUDÜS

"*Ruhu'l-Kudüs*" tabiri ilahi hitap ve ilhamla doğrudan ilişkili bir semantiğe sahiptir. Bu ifade Kur'an'da üçü Hz. İsa (Bakara, 2/87, 253; Maide, 5/10), bir tanesi de Kur'an'la (Nahl,16/102) ilgili olmak üzere dört ayette geçmektedir." *Ruhu'l-Kudüs* " tabiri İslam âlimlerine göre Cebrail (a.s.)'e

karşılık gelir:

" قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ " Ey Muhammed! De ki: "Ruhu'l-Kudüs (Cebrail), Kur'an'ı Rabbinden hak olarak indirdi" (Nahl, 16/102) bu ayette Kur'an hitabının "Ruhu'l-Kudüs" tarafından indirildiği ve:

" قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيْلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ " De ki: "Her kim Cebrail'e düşman ise, bilsin ki o, Allah'ın izni ile Kur'an'ı senin kalbine indirmiştir" (Bakara, 2/97) ayetinde ise Cebrail (a.s.) tarafından Hz. Peygamber(s.a.s)'in kalbine inzal edildiği belirtilir. Bu iki ayetten hareketle "Ruhu'l-Kudüs"ün Cebrail (a.s.)'i ifade ettiğini söyleyebiliriz.

Yine "Ruh" lafzı: " تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا " Melekler ve Ruh (Cebrail) o gecede iner" (Kadir, 97/4); ve " رُوحٌ (Cebrail) ve melekler saf saf olup durduğu gün" (Nebe, 78/38) ayetlerinde geçen "ruh" ifadesini ilahi hitaba hamletmenin pek mümkün olmadığı söylenebilir ve dolayısıyla Cebrail (a.s.)'e hamledilmiştir.

Müfessirlere göre Cebrail(a.s.)'in "Ruh" ve "Ruhu'l-Kudüs" diye anılması; ruhani bir varlık olması, ruhtan yaratılması, inzal ettiği ilahi hitap ile dinin hayat bulması, Allah katında saygın bir mevki sahibi olması, insanların manen arınmasını sağlayan ilahi hitabın nüzulünü sağlaması ve her türlü günahattan uzak ve pak bir kul olması gibi hususlara bağlıdır. (Maverdi, 1992: I/156; Zemahşeri, tsz: II/505; Razi Fahreddin, tsz: XXI/167–168; Tabersi, 1997: I/231)

Kur'an'da "ruh" ve "Ruhu'l-Kudüs" kelimelerinin kullanılmasının sebebi; Hz. Peygamber'in nübüvvetini ve ilahi hitabı inkâr edenlere karşı, Kur'an'ın Allah tarafından "kutsal ruh" aracılığıyla inzal edildiğini vurgulamak içindir. Ruhun kutsiyetle nitelendirilmesi, hitabın kaynağına cinler, şeytanlar gibi hiçbir şerli varlığın müdahale edemediğine işaret eder. Çünkü "kudüs" temiz ve pak manasında kullanılan bir kelimedir. Aslında "Ruhu'l-Kudüs" tabiri hitabın ilahi kaynaklı olduğunu ve Allah tarafından inzal edildiğini belirtir.

Şunu da hatırlamak gerekir ki, ilahi hitabın Hz. Peygamberin idrakine intikalinde pek çok kere doğrudan doğruya, bazen de "Ruhu'l-Kudüs", "Ruhu'l-Emin", Cebrail(a.s.) ve melekler vasıtasıyla nüzul ve inzalından söz edilmesi ilk bakışta problemliliği gibi görülebilir. Fakat bütün bu farklı beyanlar ilahi hitabın inzal keyfiyetini tanımlama ve açıklamanın ötesinde, ilk hitap çevresindeki müşrik muhatapların inkârcı iddialarını nefyemeye yöneliktir. Bu sebeple, ilahi hitabın inzaliyle ilgili beyanlar farklı bağlamlar ve muhataplara göre değişkenlik gösterir.

Nitekim " قَائِلًا نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ " Kur'an vahyini senin kalbine Cebrail (a.s.) indirdi" (Bakara, 2/97–98) ayetleri, Medineli Yahudilerin, "Kendisine bir meleğin rabbinden risalet ve ilahi hitap getirmediği hiçbir peygamber yoktur. Sana bunu hangi meleğin getirdiğini söyle ki ya sana tabi olalım ya da yollarımızı ayıralım" şeklinde ifadelerine Resulullah(a.s.), "Cebrail(a.s.)" diye karşılık vermiştir. Bunun üzerine Yahudilerin, "Cebrail bize hep savaş, kan, gözyaşı getirir. O bizim düşmanımızdır. Şayet onun yerine yağmuru ve rahmeti indiren Mikail'den söz etseydin, sana tabi olurduk" demesi sebebiyle inmiştir. (Taberi, 1984: I/476–478)

3. RUH VE EMR

Kur'an'da "ruh" kelimesi melekler ve peygamberlerle birlikte kullanıldığında ilahi hitap ve ilham manasını taşır:

" يَنْزِلُ الْمَلَائِكَةُ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ " Melekleri, kullarından dilediğine, emrinden olan ruh (vahy) ile indirir" (Nahl, 16/2) ayetinde İbn Abbas "ruh" iadesini vahiy diye tefsir etmiştir. Rebi b. Enes ise;

" وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا " İşte sana da böyle emrimizden bir ruh vahyettik" (Şura, 42/52) ayetine atıf yaparak "Rabbimizin her hitabı O'ndan bir ruhtur" demiştir. (Taberi, 1984: VII/558) Dolayısıyla söz konusu ayetlerde "ruh", ilahi hitap manasında kullanılmıştır.

Bazı müfessirler Şura, 42/52. ayette Kur'an vahyinin "ruh" diye nitelendirilmesini, mecazen cahillik ve kâfirliği ifade eden "manevi ölüm" halinden insanları kurtarıp imanla hayata döndürmesi diye

yorumlamışlardır. (Razi Fahreddin, tsz: XXVII/163; Kurtubi, 1967: XVI/37; Ebu Hayyan, 2005: IX/351) İbn Aşur ise, bu ayette ruhun mecazi olarak şeriata işaret ettiğini, şeriattaki rehberliğin cesede hulul edip hayat veren ruha benzediğini belirtmiştir. (İbn Aşur, tsz: XXV/151)

Yine: " يُقَى الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ " Allah, kullarından dilediğine iradesiyle ilgili vahyi indirir " (Mü'min, 40/15) ifadesinde Katade, Dehhak ve İbn Zeyd gibi müfessirler bu ayette geçen "ruh" ifadesini ilahi hitap, kitap, Kur'an diye açıklamışlardır. (Taberi, 1984: XI/46–47)

"القَى" kelimesi Arapçada, "eldeki bir şeyi yere atmak" anlamındadır. Ancak örfte, maddi ve manevi her türlü atma fiilini ifade edecek tarzda geniş bir anlam kazanmıştır. (Ragıb el İsfahani, 1986: 685) Nitekim Hz. Musa'nın elindeki levhaları veya asayı yere attığını belirten ayetlerdeki "القَى" fiili maddi anlamda atmayı ifade etmektedir. (A'raf, 7/107, 150; Şuara, 26/32, 45) Buna mukabil "kalplere korku salmak" (Ali İmra, 3/151; Enfal, 8/12), "vesvese vermek" (Hac, 22/52) manasında da kullanılır.

Soyut şeyler söz konusu olduğunda, "القَى" ifadesi istiare yoluyla "vermek" manasında kullanılır. (İbn Aşur, tsz: XXIV/106) Yine Kur'an hitabının:

" إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا " Doğrusu biz, senin üzerine ağır bir söz bırakacağız " (Müzemmil, 73/5; bkz. Mü'min, 40/15) ayetlerinde "القَى" lafzıyla ifade edilmesi dikkat çekicidir ki ilahi hitap ve nüzul bağlamında maksadın ilham olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

Yüce Allah'ın müminleri kendisinden bir "ruh" ile desteklediğini:

" وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ " Onları kendi katından bir ruh ile desteklemiştir " (Mücadele, 58/12) bildiren ayetindeki "ruh" kelimesine rahmet, iman nuru, hidayet, düşmana karşı yardım gibi farklı manalar takdir edilmiştir. Bunun yanı sıra söz konusu kelime;

" إِيَّاكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا " İşte sana da, emrimizle, bir ruh vahyettik " (Şura, 42/52) ayetine atıfla dolaylı olarak ilahi hitap ve Cebrail (a.s.) ile de ilişkilendirilmiştir. (Razi Fahreddin, tsz: XXIX/241; Kurtubi, 1967: XVII/200)

İlahi hitap–ruh ilişkisi bağlamında "ruh" ve "vahy" lafzlarıyla bir arada zikredilen "emr" kelimesine de değinmek gerekir. "Emr" kelimesinin vahiy ve nüzulle ilgili ayetlerdeki anlam ve kullanımı, öncelikli olarak, (Bkz. Nahl, 16/2; Mü'min, 40/15; Şura, 42/52) Kur'an'ın ilahi kaynaklı olduğuna işaret etmektedir.

İkinci olarak da gerek ilahi hitabın mahiyeti, gerekse bu hitabın hangi yolla geldiği hususunda Resulullah(a.s)'dan izah bekleyenlere:

" وَسَيُطَلِّوْنَكَ عَنِ الرُّوحِ قَوْلَ الرُّوحِ مِنْ أَمْرِ رَبِّي " Sana ruh hakkında soru soruyorlar. De ki: "Ruh, Rabbimin bileceği bir şeydir " (İsra, 17/85) diyerek, bu bizim bileceğimiz bir iştir şeklinde bir mesaj verilmektedir.

Fahreddin Razi, Kur'an'ın bu ayetiyle ilgili olarak beş farklı görüşten ilkinin kısaca şöyle nakletmiştir: Ayette geçen ruhtan maksat Kur'an vahyidir. Çünkü Yüce Allah vahyi Şura, 42/52 ve Nahl, 16/2 gibi ayetlerde ruh diye nitelendirmiştir. Söz konusu ayetteki (İsra, 17/85) "ruh" kelimesiyle Kur'an vahyinin kastedilmesi, siyak-sibaka da uygun düşmektedir. Çünkü ayetin öncesinde (İsra, 17/82) ve sonrasında (İsra, 17/86–90) Kur'an'dan söz edilmektedir. (Razi Fahreddin, tsz: XXI/32)

Ayrıca "ruh" lafzının (İsra, 17/85) ayetinde vahiy manasına geldiği, "مِنْ أَمْرِ رَبِّي" ifadesinden de anlaşılabilir. Zira Şura, 42/52, Nahl, 16/2 ve Mü'min, 40/15 ayetlerinde vahiy, inzal, ruh ve emir gibi kelimeler birlikte zikredilmiştir.

Şura 42/52. ayetinde ilahi hitabın "ruh" ve "emr" kelimesiyle birlikte zikredilmesi ve (İsra, 17/85) ayetinde iki defa zikredilen "ruh" kelimesinin ilahi hitapla ilgili olduğuna ilişkin yorumu da pekiştirdiği kanaatindeyiz.

Yine bu ayette, ilahi hitabın mahiyetine ilişkin soruya açık cevap verilmeksizin, "Ey Peygamber! De ki: Ruh rabbimin bileceği bir iştir; bu konuda size çok az bir bilgi verilmiştir" mealinde bir ifadenin zikredilmesi, ilahi hitabın üçüncü kişilere kapalı bir iletişim tarzı olması ve bu tecrübenin, tecrübe

edenden başkasına dil ile anlatımının imkân dâhilinde bulunmamasıyla ilgili de olabilir. Hatta söz konusu ayet, Hz. Peygamber'in dahi ilahi hitabın mahiyet ve keyfiyeti hakkında, Allah'ın bildirdikleri dışında fazla şey bilmediğini de ima etmektedir diyebiliriz.

İmam Gazali de bu gerçekliği, "*Müşkilatu'l-Envar*" isimli eserinde, peygamberlerin ruhu dediği "*Kudsi Ruh'a*" dayandırıyor. Gazali, genel manada Ruh'u: Çocukların ruhu "*Hassas Ruh*"; duyuların getirdiğini toplayan "*Hayali Ruh*"; insanı insan yapan "*Akli Ruh*"; akli bilgiler arasında analiz ve sentezler yaparak nefis bilgilere ulaşabilen "*Fikri Ruh*"; evliya ve peygamberlere mahsus "*Kudsi Ruh*" olmak üzere beşe ayırmakta ve "*Kudsi Ruh'u*" şöyle açıklamaktadır:

Bu ruha sahip olan peygamberlere gaybi parıltılar, ahiret hükümleri, göklerin ve yerin melekûtundan bir parça; hatta Rabb'ani bilgilerden bir kısmı açılır ki, akli ve fikri ruhlar bu hakikatleri idrakten acizdirler. Yüce Allah'ın şu ayeti ile de buna işaret edilmektedir:

وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ *İşte sana da böyle emrimizden bir ruh vahyettik. Sen Kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi, doğru yola ilettiğimiz bir nur yaptık. Şüphesiz sen, sıratı müstakimi gösterirsin*" (Şura, 42/52). (Gazali, Ebu Hamid, 1994: 78)

Yine Gazali, yaptığı bu açıklamalardan sonra, bu durumu, beşeri kabiliyetlerden olan müzik zevki ile kıyaslayarak der ki:

Bazıları şiiri anlamada yüksek his ve idrak kabiliyetine sahiptirler. Bazılarına da ölçülü nameler top gürültüsü gibi gelir. İnsanların bir kısmında şiir zevki o kadar güçlü olur ki, şiir onları güldürecek, ağlatacak, hatta bayıltacak ve öldürecek hale getirebilir. İşte bu bir zevktir. İlahi hitaba muhatap olma zevkini de buna kıyasla, o ruhtan biraz olsun nasip alan kimseler ehli zevkten olmaya gayret gösterir. Çünkü Evliyaullah'ın da o ruhtan büyük payı vardır. (Gazali, Ebu Hamid, 1994: 78)

Yukarıdaki ayette "*ruh*", "*emr*", "*kitap*", "*iman*", "*vahyin nura çevrilmesi*", "*Allah'ın, kullarından dilediğini bu nur ile aydınlatması*" gibi hususların değerlendirilmesi gerektiği, bu hususların anlaşılmasıyla ilahi hitabın mahiyetinin daha iyi anlaşılacağı ve bazı tartışma hususlarının açıklığa kavuşabileceği kanaatindeyiz.

Nitekim Kur'an'da, Allah'ın beşer ile konuşmasının üç esas şeklinden bahseden (Şura, 42/51) ayetten hemen sonra:

وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا *Böylece bizimle konuşman için sana da emrimizden bir "ruh" vahyettik*" (Şura, 42/52) demiş olmasını, bir insan olan Hz. Muhammed'in peygamber vasfı ile Allah'tan ilahi hitabı alabilmesi için ön şart olan bir ruhun O'na verildiği şeklinde anlamamız mümkündür. Çünkü Cebrail (a.s.)'in vahyetmesi ile "*sana da bir ruh vahyettik*" ifadeleri anlam bakımından birbirinden çok farklıdır. Özellikle Şura, 42/52 ayetinde, Resulullah(a.s)'a ruhun vahyedilmesinin illeti olarak "*bizimle konuşman için*" anlamına gelmesi de bir ipucudur. Bunları bir arada değerlendirdiğimizde, Hz. Peygamber'e indirilen bu ruhun, hitap elçisi Cebrail (a.s.) değil, İmam Gazali'nin de dediği gibi, ilahi hitabı karşılamaya hazır ve müsait duruma kavuşması için Resulullah(a.s)'a verilen manevi kuvve ve idrak olan "*Kudsi Ruh*" olarak da anlaşılabilir.

Fazlurrahman bu hususta şöyle demiştir:

'*Ruh*', Hz. Muhammed'e inen veya melekler tarafından kalbine indirilendir. '*Emr*' ise, Kur'an'ın "*Levh-i Mahfuz*" veya "*Ümmü'l-Kitap*" dediği (belki de "*Levh-i Mahfuz*" veya "*Ümmü'l-Kitap*" tan fezeyan edip yansıyan) şey olmalıdır. "*Levh-i Mahfuz*"dan "*Emr*" diye söz edilmesi, her ne kadar her şeyi içerse de özünü insanlara sorumluluk yükleyen emirlerin oluşturması sebebiyledir. İşte "*Ruh*" veya "*Kutsal Ruh*", bu ana kitabın veya "*Emr*"'in özünden gelip peygamberlerin kalbine girerek ilahi hitabı temsil ederler veya buradan Allah'ın emriyle melek tarafından peygamberlerin kalplerine indirilir. (Fazlurrahman, 1993: 198)

Yine Fazlurrahman demiştir ki:

Yüce Allah'ın " وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا " *İşte sana böyle emrimizden bir ruh vahyettik*" (Şura, 42/52) ve " يُلْقَى الرُّوحُ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ " *Allah, emrinden olan Ruh'u dilediği kimselere indirir*" (Mümin, 40/15) ayetlerinde geçen Ruh'un, peygamberin kalbinde oluşan ve ihtiyaç hâsıl olduğunda da, sadece Allah'ın dilemesi ve izni ile ilahi hitaba dönüşen bir kuvve veya bir duyu veya bir araç olarak yorumlanabilir. (Fazlurrahman,1993: 210)

Fazlurrahman, yukarıdaki ayetlerde geçen "*ruh*" kelimesi ile ilgili olarak yaptığı "peygamberin kalbinde oluşan ve ihtiyaç halinde Allah'ın izniyle ilahi hitaba dönüşen bir kuvve" şeklinde değerlendirmektedir.

Şunu ifade edelim ki, Fazlurrahman'ın yaptığı bu değerlendirmeye katılmadığımızı ve bu ruhun peygamberin ruhundaki ve her an vahye dönüşebilen potansiyel vahiy kuvvesi olmasından ziyade, peygamberlerde ilahi hitabı karşılamaya yönelik bir metanet durumu olduğunu söyleyebiliriz.

Nitekim Yüce Allah, sadece Hz. Muhammed ile değil, tüm peygamberlerine hitap edebilmesi için, onların derecelerini yükseltmekte, bu maksatla da "*Levh-i Mahfuz*"dan ilahi hitabı karşılayabilme metanetini sağlayan bir ruhu onlara indirmektedir. İndirilen o ruh vesilesiyle peygamberler, ilahi hitabı almaya müsait hale getirilmekte, sonra da Cebrail (a.s.) "vasıtasıyla veya vasıtasız olarak peygamberin zihninde ve dilinde hitap kelama dönüştürülüp" (Razi, Fahreddin, tsz: III/475) onların anlayabileceği bir düzeye inzal edilmektedir.

Yine Fazlurrahman; " لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ (Resûlüm!) onu (vahyi) çarçabuk almak için dilini kıymıldatma" (Kıyame, 75/16) ayetiyle ilgili düşüncelerini açıklarken şu ifadelerde bulunmuştur:

Yine burada açıktır ki, ilahi hitabı tam muhafaza edebilme endişesi içinde veya "*Vahiy Ruhunu*" takip edebilmek maksadıyla ilahi hitabı önceden tekrarlamak için Peygamberimiz(a.s), kendi beşeri iradesi dâhilinde dilini kıpırdatmış ve bu da Allah tarafından reddedilmiştir. Bu durum, zorunlu olarak "*Hitap Elçisini*", ilahi hitap olayında peygamberin kendi şuurlu şahsiyetinden tamamen "*ayrı*" olduğunu gösterir. Fakat en az yine bunun kadar açıktır ki, duyulan kelimeler bizzat sesli maddi kelimeler değil tamamen manevi sesi olan kelimelerdir. Çünkü ruh ve ses ona göre enfüsidir ve hiç şüphesiz bir taraftan ilahi hitap Allah'tan sudur etmiştir; ama diğer taraftan gayet derinde onun şahsiyeti ile ilişkilidir. Bu durumda "*Hitap Elçisinin*" tamamen harici olduğunu ileri süren geleneksel görüş doğru olarak kabul edilemez. (Fazlurrahman,1993; 214, 215)

Yukarıdaki açıklamalarıyla Fazlurrahman, "*Hitap Elçisi Cebrail(a.s)*"i, bir yönüyle peygamberin şuurlu şahsiyetinden tamamen ayrı bir varlık olarak görürken; bir yönüyle de harici bir varlık olarak görmeyip, bu "*Ruh*"un Peygamber(a.s)'de, ilahi hitap esnasındaki tecelli ediş biçimi olarak nitelendirmiş ve dolayısıyla açık bir çelişkiye düşmüştür. Ancak O'nun bu değerlendirmelerine katılmıyoruz. Çünkü şayet Cebrail (a.s.), bize Kur'an'da, sadece ilahi hitap anında ortaya çıkan bir ruh olarak tanıtılmış olup başka ortamlarda, farklı görünüm ve görevlerde tanıtılmamış olsaydı, bu görüş makul karşılanabilirdi. Ancak Kur'an'da Cebrail(a.s.) bizlere kendi özellikleri ve kuvveleri ile harici bir varlık olarak tanıtılmıştır. (Bkz. Bakara, 2/87, 97, 253; Nahl, 16/102; Meryem, 19/17; Şuara, 26/193; Mümin, 40/15; Şura, 42/193; Necm, 53/6, 5; Tahrir, 66/4; Tekvir, 81/19, 20)

O halde Cebrail (a.s.), Fazlurrahman'ın dediğinin aksine Peygamber(a.s)'in şahsından ayrı, harici bir varlık olmalıdır.

Şunu diyebiliriz ki Yüce Allah, Peygamber(a.s)'ı ilahi hitaba müsait hale getirmek için, önceden O'nun ruhi tekâmülünü sağlamış; İmam Gazali'nin "*Vahiy Ruhunu*" dediği bir ruh ile beşerin çıkabileceği en üst seviyeye yükseltmiş, O'na ilim ve hikmet vermiş, sonra da o ilahi hitabı Cebrail (a.s.) vasıtasıyla Peygamber(a.s)'e bildirmiştir.

Bu da gösteriyor ki, ilahi hitabın bütünü Allah'a ait, O'nun katından indirilmiş (Fussilet, 41/42), hitap olayı da tamamen O'nun izni ve iradesi dâhilinde gerçekleştirilmiştir. Çünkü Kur'an – her ne kadar Cebrail (a.s.) vasıtası ile Resulullah(a.s)'a sözlü olarak okunmuşsa da – Allah kelamı (Bakara, 2/75), âlemlerin Rabb'inden gelen "*Levh-i Mahfuz*" (Buruc, 85/21, 22), dil ve lafızlar haline çevrilmiş bir

(Zuhuf, 43/3) yansımasıdır. O sebeple Kur'an, Cebrail (a.s.)'in sözü sayılamayacağı gibi Hz. Peygamber'in sözü veya düzenlemesi de değildir.

4. İLİM VE HİKMET

Yüce Allah Hz. Muhammed'e sadece Kur'an vahyetmemiş, Kur'an'la birlikte ilahi ruhun unsurları olan ilim ve hikmet vermiş, bunların haricinde ayrıca bilmediklerini öğretmiştir:

"**İlim**": Bir şeyi hakikati ile birlikte idrak etmek demektir. Bu da iki kısımdır: Birincisi, bir şeyin zatını idrak etmek; ikincisi ise, ya kendisi ile birlikte var olan şeyin varlığını kavramak ya da kendisiyle var olmayan şeyin varlığını nefy etmektir. Ancak buradaki ilimden maksadın Allah katından verilen bir ilim olduğu, bunun da ya Hz. Âdem'e eşyayı öğrettiği gibi, peygamberin ruhuna eşyanın bilgisini koyması biçiminde verilmiş olabilir. Ya da tıpkı hayvanlara, yaşayabilmeleri için nerede ne yapmaları gerektiğine dair bir bilginin verilmesi şeklinde anlaşılabilir. (Ragıb el İsfahani, 1986: 719)

"**Hikmet**" : Arapçada hikmet, ilim ve akıl ile hak ve hakikatte isabet etmek; ilmin en üstünü ile eşyanın en üstününü bilmek ve hayırlı iş yapmak anlamına gelmektedir. (Ragıb el İsfahani, 1986: 300-301)

Hikmet, Yüce Allah'ın yeryüzündeki delilidir. Ona tutunan kurtulur. Hikmet sanki içinde yaş ve kuru her şeyin olduğu apaçık bir kitaptır. (Dihlevi, 1967: II /12)

İlim ehli yanında nübüvvet ve hikmetin ayrı şeyler olduğu açıktır. Hikmet nübüvvetten önce gelir. (Dihlevi, 1967: II/16) Nitekim Yüce Allah Hz. Musa için şöyle buyurmuştur:

" *Mûsâ, olgunluk çağına ulaşış gelişimini tamamlayınca, biz ona hikmet ve ilim verdik.*" (Kasas, 28/14)

Yine Lokman(a.s) için: "*Andolsun, biz Lokmân'a "Allah'a şükret" diye hikmet verdik*" (Lokman, 31/12) buyurmaktadır.

Yüce Allah, peygamber olarak görevlendirdiği seçkin insanlara sadece ilahi hitap olan ayetleri indirmemiş; aynı zamanda her Nebi ve Resul'e mutlaka çocukluk çağından itibaren ya ilim ya hikmet veya bir kısmına ilim ve hikmet bir kısmına da ilim ve hikmetle birlikte bir de suhuf ya da kitap vermiştir. (Bkz. Yusuf, 12/22; Neml, 27/15; Enbiya, 21/79; Kasas, 28/14; Meryem, 19/12; Enbiya, 21/74; Maide, 5/110; Nisa, 4/113) Diyebiliriz ki Yüce Allah, ilahi ruh kapsamında peygamberlere hem peygamberlikten önce hem de peygamberlik süresince hitapta bulunmuş, ilim, hikmet ve kitap vermiştir.

5. SEKİNE /VAHİY KAPLAMA HALİ

İlahi hitap ve ruh ilişkisinden bahsetmişken bu konuyla alakası olan ve Kur'an'da geçen "*sekine*" ifadesinden de bahsetmek yerinde olacaktır. Çünkü ilahi hitap, sekine, ruh, Ruhul-Kudüs kavramları arasında bir ilişki söz konusudur.

Yüce Allah'ın müminlere sekine indirdiğini bildiren ayetler: "*فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ* *Allâh, onun üzerine sekine(huzûr ve güven duygusu)sunu indirdi*" (Tevbe, 9/40; bkz. Tevbe, 9/26; Fetih, 48/4, 18, 26) ilahi hitap ve bu hitabın kalbe inzali meselesinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

Arapçada sekine kelimesi, "*hareketsizlik, sakinlik, istikrarlılık*" manasındaki "*سكن*" kökünden türemiş bir kelime olarak "*güven, itmi'nan, teskin edici şey*" diye açıklanmıştır. (Zebidi, Ebül-Feyz, 1966: XXXV/197-198)

Ragıb el-İsfahani "*sekine*" nin ilgili ayetlerdeki anlamıyla ilgili olarak, "*sekine müminin kalbini teskin eden, ona güven telkin eden melektir*" şeklindeki görüş belirtmiştir. (Ragıb el-İsfahani, 1986: 346)

Sekine aslında ilahi hitap ve ilhamla ilgili bir kavramsal içeriğe sahiptir. Daha açık bir ifadeyle, Zeyd b. Sabit'ten nakledilen hadisteki, "*Ben Resulullah(a.s)'ın yanında bulunduğum sırada onu sekine kuşattı*" ifadesi doğrudan doğruya ilahi hitap-ilhamla ilgilidir. İbnu'l-Esir'e göre bu hadisteki "*sekine*"

den maksat, ilahi hitabın nüzulü esnasında Hz. Peygamber'in yaşadığı dinginlik ve kendinden geçme halidir. (İbnu'l-Esir, 2008: II/326)

Hâkim et-Tirmizi de Kur'an'daki "*sekine*" kelimesini ilahi hitap, ilham ve kalp kavramlarıyla birlikte değerlendirmiştir. Buna göre sekine, Allah katından peygamberler ve velilere nazil olan ilhamın refakatçisidir. İlahi hitap nasıl ki ilahi bir ruhla birlikte peygamberlerin kalplerine iniyorsa, ilham da sekineyle birlikte muhaddes (meleklerin kendisiyle konuştuğu kimse) velilerin kalplerine gelir. Kalp ilhamı alır ve sükûn bulur. Başka bir ifadeyle, ilhamın içeriği hak, refakatçisi de sekinedir. Aslında sekine peygamberliğin mukaddimesidir. İlahi ilhama mazhar olan veli bu yolla aldığı bilgilerin doğruluğundan emindir. Şeytan ilahi hitaba yanlış bilgiler karıştıramadığı gibi nefis de ilhamı ifsat edemez. Sekine, ilahi ilhamın hak oluşuna yönelik şüphe ve tereddütlere karşı kalbi mutmain kıldığı içi bu şekilde adlandırılmıştır. (Hâkim et-Tirmizi, 1965: 346–350)

Diyebiliriz ki, Yüce Allah'ın seçkin mümin kullarına lütfettiği sekine, gökten zembille inen şeyler değil, bilakis "*gönle ferahlık vermek, güven telkin etmek, yüreğine su serpmek*" gibi ilahi ilham vesilesiyle insanın iç dünyasında duygusal metanet ve değişikliğin meydana gelmesi şeklindeki "*vahiy kaplama hali*" dir.

Bir başka ifade ile sekine, kişide yerleşmiş olan ve onu şer'i hükümlere boyun eğmeye sevk eden bir durumdur. Yani sekine, bir saygınlık ifadesidir. (Dihlevi, 1967: II/135) Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

" فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ " *Allah da elçisine ve müminlere sükûnet ve güvenini indirdi.*" (Fetih, 48/26)

Sekine kavramı, tıpkı ruh veya Ruhu'l-Kudüs gibi ilahi hitap ve ilhamla ilişkili bir ifadedir. Zira ilham, insanın kesbi söz konusu olmaksızın, dışarıdan feyiz olarak gelen şuur ve duygudur. Feyiz, iyilik ve güzellik, Allah'ın şanı ile alakalı olup ve kadiri mutlak olan Allah her daim iyidir. Metafizik âlem ile fiziki âlem arasındaki vasıta ya vahiy veya ilhamdır. Bu ilahi feyzin taşıyıcı unsuru melekler olup, ilahi hitabın muhatap ile buluşması hali ise, "*vahiy kaplama hali*" dediğimiz "*sekine*" olarak telakki edilir. Çünkü ilahi hitabın muhatapla buluşması hali, sıradan bir iletişim değildir. Bu harikulade hitabı karşılayacak bir metanet, dinginlik ve olağanüstü bir ruh hali gerektirir ki bu da "*vahiy kaplama hali/sekine*" dir. Nitekim Yüce Allah Kur'an'da:

" *Eğer biz bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, muhakkak ki onu, Allah korkusundan baş eğerek, parça parça olmuş görürdün*" (Haşr, 59: 21) buyurarak ilahi hitabın her yönüyle azametini vurgulamıştır.

6. SONUÇ

"*Ruh*" kelimesi, nefes, soluk, rüzgâr, esinti, rahatlık gibi manalara geldiği gibi, özelde Allah'ı tanıyıp bilme, Allah'a yönelme ve O'nu sevme kuvvesi manasına da kullanılır. Bu, nefsin ruha nispet edilmesi, tıpkı canın bedene nispet edilmesi gibidir. Yüce Allah'ın veli ve itaatkâr kullarını desteklediği ruh, Allah'ı tanıyıp bilmekle ilgili ruhtur.

İlmin, ihsanın, ihlasın, muhabbetin ve Allah'a yönelişin de bir ruhu vardır. Ancak bu ruhlar hususunda insanlar birbirinden çok farklıdır. Kimi insanlar bu manevi ruhun ağır basmasından dolayı ruhani kimlik kazanırken, kimi insanlar ise, yine aynı manadaki ruhlarını kaybettiklerinden hayvan derekesine düşerler.

İnsanın yaratılışı ile ilgili olan ayetlerde "*ruh*", Yüce Allah'a nisbet edilmiştir. Yani Meleklerle, insan olarak biçimlenmiş olan Hz. Âdem'e "*ruh*" üflendikten sonra secde etmelerinin emredilmesi; Hz. Âdem'in bedeninin, üflenen "*ilahi ruh*" sonucu, meleklerden secde etmelerinin istenmesinin de gerçekte "*ruh*" için olduğu anlaşılmaktadır.

Kur'an'ın muhtelif ayetlerinde "*ruh*" kelimesinin ilahi emir, vahiy ve vahyin nüzulü ile ilgili olarak kullanılması, ayrıca Yüce Allah'ın insanoğlunu yaratma safhasında kendi ruhundan üflemesi; Hz. İsa'nın "*Ruhullah*" diye nitelendirilmesi; Hz. Meryem'e "*ilahi ruh*"un üflenmiş olması hususlarında, ruh kelimesinin geçtiği ayetlerde, bu lafzın Kur'an'da canlı varlığın ruhu, Cebrail (a.s.), vahiy, rahmet,

emir, rüzgâr, hayat olmak üzere farklı manalara karşılık geldiğini ifade edebiliriz.

Kur'an'da "*ruh*" kelimesi, melekler ve peygamberlerle birlikte kullanıldığında ilahi hitap manasına kullanılmıştır.

Ruhu'l-Kudüs " tabiri İslam âlimlerine göre Cebrail (a.s.)'e karşılık gelir. Çeşitli ayetlerde Kur'an hitabının "*Ruhu'l-Kudüs*" tarafından indirildiği ve Cebrail (a.s.) tarafından Hz. Peygamber(a.s.)'in kalbine inzal edildiği belirtilir. Bu ayetlerden hareketle "*Ruhu'l-Kudüs*"ün Cebrail (a.s.)'i ifade ettiğini söyleyebiliriz.

Cebrail(a.s.)'in "*Ruh*" ve "*Ruhu'l-Kudüs*" diye anılması; ruhani bir varlık olması, ruhtan yaratılması, inzal ettiği ilahi hitap ile dinin hayat bulması, Allah katında saygın bir mevki sahibi olması, insanların manen arınmasını sağlayan ilahi hitabın nüzulünü sağlaması ve her türlü günahattan uzak ve pak bir kul olması gibi hususlara bağlı olduğu söylenebilir.

Kur'an vahyinin "*ruh*" diye nitelendirilmesi, mecazen cahillik ve kâfirliği ifade eden "*manevi ölüm*" halinden insanları kurtarıp imanla hayata döndürmesi; ruhun mecazi olarak şeriata işaret ettiği, şeriattaki rehberliğın cesede hulul edip hayat veren ruha benzediği şeklinde yorumlayabiliriz.

"*Emr*" kelimesinin vahiy ve nüzulle ilgili ayetlerdeki anlam ve kullanımı, öncelikli olarak Kur'an'ın ilahi kaynaklı olduğuna işaret etmektedir. Kur'an'da: "*Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: "Ruh, Rabbimin emrindedir "* (İsra, 17/85) buyrulur, bu bizim bileceğimiz bir iştir şeklinde bir mesaj verilmektedir. Bu ayette, ilahi hitabın mahiyetine ilişkin soruya açık cevap verilmeksizin, ilahi hitabın üçüncü kişilere kapalı bir iletişim tarzı olması ve bu tecrübenin, tecrübe edenden başkasına dil ile anlatımının imkân dâhilinde bulunmamasıyla ilgili olabilir. Hatta söz konusu ayet, Hz. Peygamber'in dahi ilahi hitabın mahiyet ve keyfiyeti hakkında, Allah'ın bildirdikleri dışında fazla şey bilmediğini de ima etmektedir diyebiliriz.

Yüce Allah, Peygamber(a.s.)'i ilahi hitaba müsait hale getirmek için, önceden O'nun ruhi tekâmülünü sağlamış; İmam Gazali'nin "*Vahiy Ruhu*" dediği bir ruh ile beşerin çıkabileceği en üst seviyeye yükseltmiş, O'na "*ilim*" ve "*hikmet*" vermiş, sonra da o ilahi hitabı Cebrail (a.s.) vasıtasıyla Peygamber(a.s.)'e bildirmiştir. Nitekim Yüce Allah, sadece Hz. Muhammed ile değil, tüm peygamberlerine hitap edebilmesi için, onların derecelerini yükseltmiş, bu maksatla da "*Levh-i Mahfuz*"dan ilahi hitabı karşılayabilme metanetini sağlayan bir ruhu onlara indirmiştir.

"*İlahi hitap*", "*sekine*", "*ruh*", "*Ruhu'l-Kudüs*" kavramları arasında bir ilişki söz konusudur. Kur'an'daki "*sekine*" kelimesi, ilahi hitap, ilham ve kalp kavramlarıyla birlikte değerlendirilebilir. Buna göre sekine, Allah katından peygamberler ve velilere nazil olan ilahi hitabın refakatçisidir.

Diyebiliriz ki, Yüce Allah'ın seçkin mümin kullarına lütfettiği sekine, "*gönle ferahlık vermek, güven telkin etmek, yüreğine su serpmek*" gibi ilahi ilham vesilesiyle insanın iç dünyasında duygusal metanet ve değişikliğin meydana gelmesi şeklindeki "*vahiy kaplama hali*" dir.

KAYNAKÇA

Dihlevi, Ahmed Şah Veliyullah b. Abdurrahim, Tefhîmâtü'l-İlahiyye, Akademiyetü'ş-Şah Veliyullahü'd-Dehlevi, Haydarabad, tsz.

Ebu Hayyan, el-Endülüsî, Muhammed b. Yusuf, el-Bahru'l-Muhit, Daru'l-Fikr, Beyrut, 2005

Fazlurrahman, Ana konularıyla Kur'an, trc. Alpaslan Açıkgenç, Ankara,1993

Gazâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, Mişkâtü'l-Envar, Bedir Yay. İstanbul, 1994

Hakîm et-Tirmizî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali b. el-Hasen, Hatmü'l-Evliyâ, thk. Osman İsmail Yahya, el-Matbaatü'l-kâsûlikiyye, Beyrut 1965

İbn Aşur, Muhammed Tahir, Tefsiru't-Tahrir ve't-Tenvir, Daru't-Tunusiyye, tsz.

İbn Cevzî, Ebu'l-Ferec Cemalüddîn Abdurrahman b. Ali, Nüzhetü'l-A'yüni'n-Nevazır, nşr. Muhammed Abdülkerim Kazım, Müessesetu'r-Risale, Beyrut, 1985

- İbn Esir, Ebu's-Seadat Mecduddin el-Mübarek, en-Nihaye fi Garibi'l-Hadis, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, 2008
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillâh Şemsuddin Muhammed ez-Zer'î, Kitabu'r-Ruh, Daru İbn Hazm, Beyrut, 2004
- İbn Kuteybe, Abdullah b. Müslim, Te'vilü Müşkili'l-Kur'an, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2014
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed, el-Câmiu li ahkâmi'l-Kur'ân, Kâhire 1967
- Mâverdî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed, en-Nüket ve'l-Uyûn Tefsîru'l-Mâverdî, thk. Seyyid b. Abdülmaksut b. Abdürrahim, Beyrut, 1992
- Râgıb el-İsfahânî, Ebu'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed, el-Müfredât fî garîbi'l- Kur'ân, Kahraman Yay. İstanbul, 1986
- Râzî, Fahreddin, Muhammed b. Ömer, et-Tefsîru'l-Kebîr, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr, Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân, Beyrut, 1984
- Tabersi, Ebu Ali el Fazl b. El Hasan, Mecmau'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an, nşr. İbrahim Şemsüddin, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1997
- Zebidi, Ebü'l-Feyz Murtaza Muhammed el-Huseynî el-Vasîfî, Tâcü'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kamus, Daru Sadr, Beyrut, 1966
- Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Carullah Mahmud b. Ömer, el-Keşşâf an hakâiki't-Tenzîl ve uyûni'l- ekâvîl fî't- te'vîl, Beyrut tsz.